

Čí je město?

lidé, kapitál, reprezentace

Růst měst a kapitál (kdo rozhoduje?)
Sociálně-prostorová dialektika (aktéři či struktury?)
Sociální konstrukce obrazů (kdo utváří realitu?)

Luděk Sýkora

tradiční teorie města

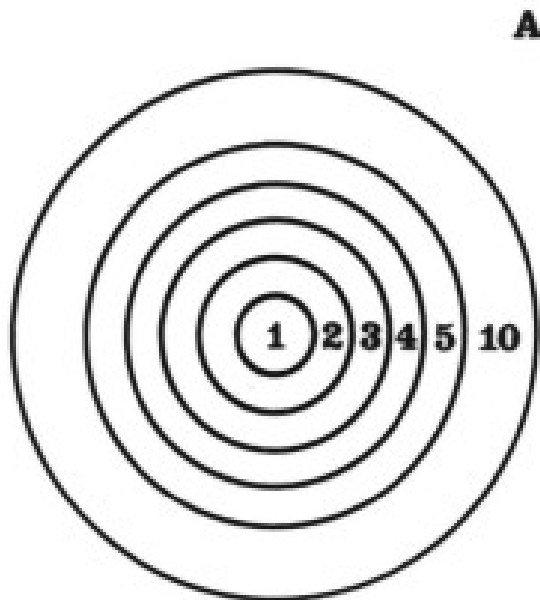
- Sociální ekologie
- Neoklasická land-use teorie
- Institucionální přístupy
- Politická ekonomie
- Postmodernismus / poststrukturalismus

Sociálně-ekologický přístup

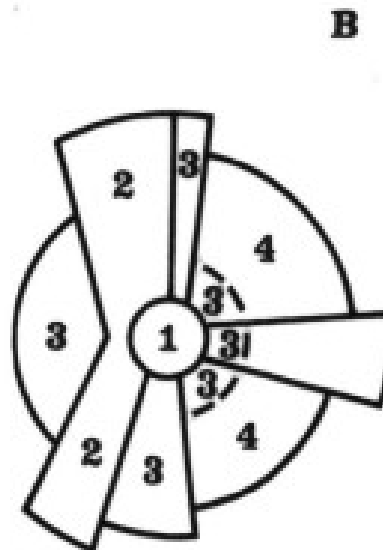
- **Soutěž mezi jednotlivci** jako přirozený prostředek formující společnost i prostorové struktury města.
- Na základě **koncentrace** a **segregace** některých skupin obyvatelstva dochází k vytváření **přirozených oblastí**. Rozdíly mezi majetnějším a chudším obyvatelstvem nebo mezi jednotlivými oblastmi města jsou **přirozeným důsledkem evoluce**.
- Město jako **ekologický systém** - směřuje k **rovnováze**, její narušení vede k pohybům s cílem nastolení nové úrovně rovnováhy. Při procesu přizpůsobování se nové situaci dochází ke stále větší **diferenciaci funkcí**. Ekologický systém se tak vyvíjí **od jednoduchých ke komplexnějším formám** vnitřní organizace.

Sociálně-ekologické modely prostorové struktury

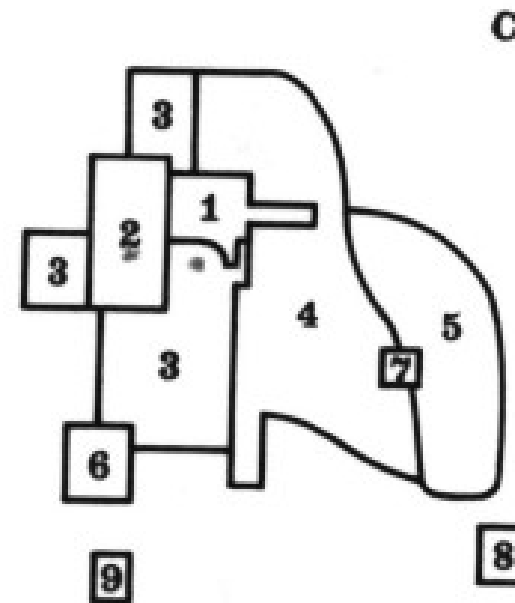
koncentrické zóny
Burgess 1925

sektory
Hoyt 1939

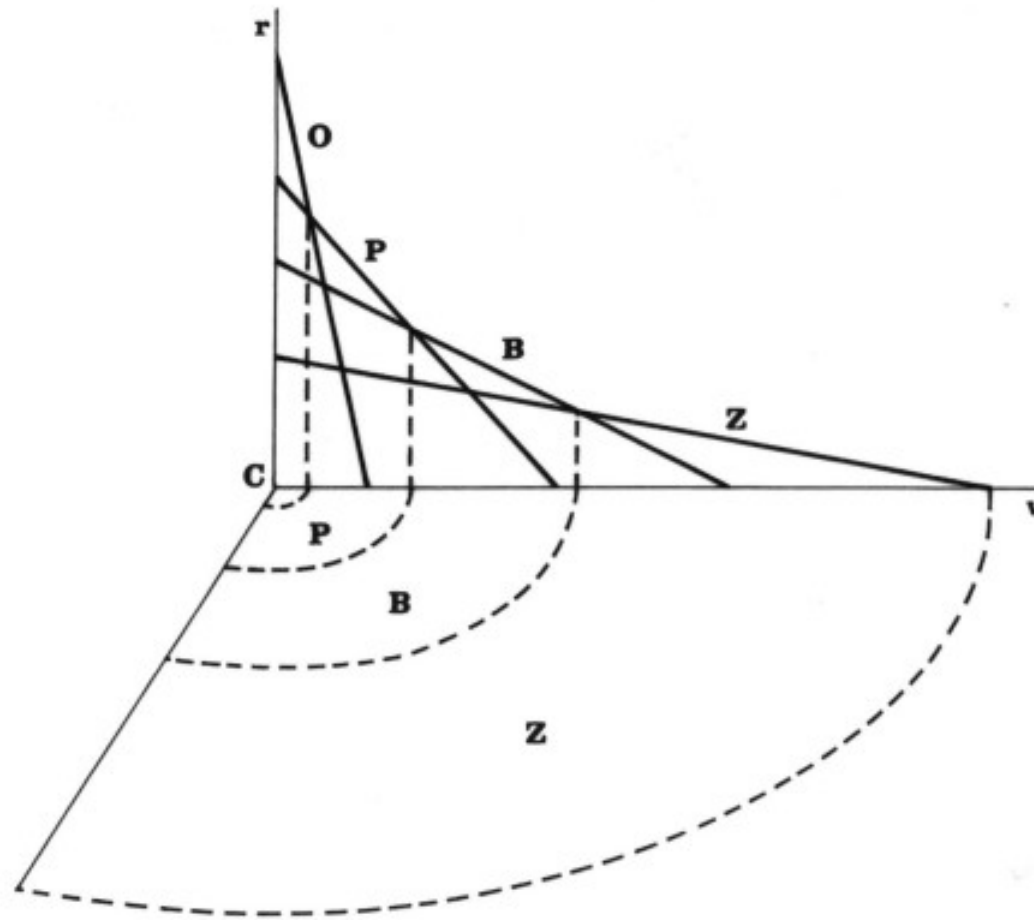
více jader (mozaika)
Harris, Ullman 1945

Neoklasická „land use“ teorie

- Prostorová struktura města je výsledkem **harmonizujícího působení tržního mechanismu** odrážejícího vliv **individuálních preferencí** obyvatel
- Matematické **modelování trhu** s pozemky a nemovitostmi - **zjednodušení vstupních parametrů**
- Město leží na jednolitě **homogenní pláni**
 - půda má **stejnou kvalitu**
 - dopravní **dostupnost je stejná** ve všech směrech
 - model **abstrahuje od** jakýchkoliv fyzických struktur, které mohly být vytvořeny během **historického vývoje**
- Volný trh
 - Kupující a prodávající mají **perfektní znalosti** trhu a **nejsou omezováni** žádnými společenskými **normami**
 - Prodávající **maximalizují** zisk a kupující maximalizují **uspokojení**
- Město **vzniká naráz**

Bid rent křivky různých funkcí

Institucionální přístupy

- přelom 60. a 70. let 20. století
- vliv aktérů a institucí na utváření prostorových vzorců
- role úředníků a odborníků

- **kdo má moc, kdo rozhoduje**
- **kdo řídí systém a pro čí přínos**

- identifikace aktérů a institucí, jejich cílů, ideologie a moci;
- charakter interakce mezi různými aktéry a institucemi s důrazem na nerovnost jejich postavení;
- možnosti a překážky působící na rozhodování při výběru lokalit.

Raymond Pahl: Whose City?

- **Kdo dostává nedostatkové zdroje?**
- **Kdo rozhoduje, jak tyto zdroje rozdělovat?**
- **Kdo rozhoduje o tom kdo rozhoduje?**

- Městské prostředí je 'výsledkem v minulosti i současnosti probíhajících konfliktů mezi subjekty s odlišnými stupni moci ve společnosti, tj. vlastníky pozemků, plánovači, podnikateli, agenty realitních kanceláří, místními úřady, nátlakovými a lobystickými skupinami všech druhů, pojišťovny, atd.' (Pahl 1975)

Aktéři na trhu s nemovitostmi

- Výstavba, směna, spotřeba
- Výstavba: vlastníci pozemků, územní plán, developeři, stavební společnosti, finanční instituce, občanská sdružení, státní podpora (hypotéky) a regulace, makroekonomická politika
- Směna: vlastníci, zákazníci, realitní agentury, odhadci
- Spotřeba: finanční instituce, poptávající domácnosti a firmy, družstva

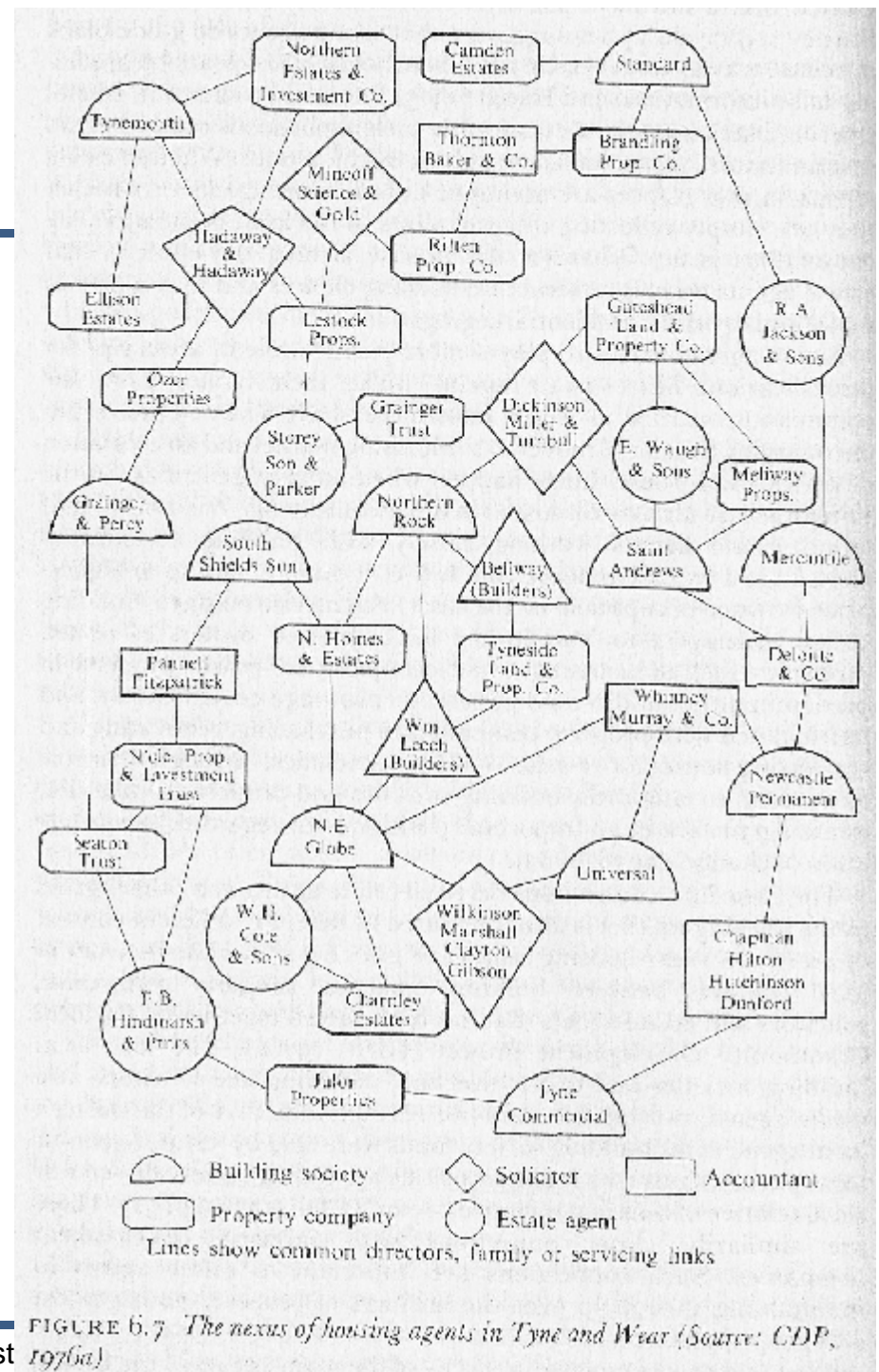

FIGURE 6.7 The nexus of housing agents in Tyneside and Wear (Source: CDP, 1976a)

Politicko-ekonomické přístupy

- 1970-1980
- **Sociální nerovnosti** a jejich prostorové vyjádření
- Od mapování nerovností k jejich kritice a navrhování řešení
- **Kritický přístup**: role subjektu ve vědeckém poznání, angažovaný přístup a kritika společenských problémů
- **Normativní řešení**: liberální a marxistické formulace (David Harvey: Social Justice and the City)
- **Radikální geografie** a ortodoxní marxismus – nový proud v 70. letech (Richard Peet, David Harvey, Neil Smith, časopis Antipode)

Sociální nerovnosti, příčiny a návrhy řešení

- Přirozený výsledek společenského vývoje: intervenovat pouze v případě úzké skupiny postižených – **liberální** řešení
- Výsledek společenského vývoje na němž se podílí i nastavení společenských norem a institucí; v určitých kontextech přináší řadu negativních důsledků; nutnost kontroly "skrytého mechanismu" rozdělování a přerozdělování zdrojů; nástroje umožňující pomoc v případě nejpalčivějších důsledků – včetně nástrojů zaměřených na pomoc územím s nejhoršími důsledky; hledání kompromisu mezi ekonomickou efektivností a sociální spravedlností – **sociálně-demokratické** řešení
- Výsledek nespravedlivého rozdělování zdrojů ve společnosti: nastolit nový spravedlivější společenský systém (v rámci kapitalismu se pouze léčí důsledky, příčiny leží v nastavení kapitalistického systému samotného) – **marxistické** řešení

Marxistický strukturalismus

- (1) **superstruktura**: prostorové vzorce
- (2) **infrastruktura**: mechanismy jejich utváření
- (3) **skrytá struktura**: výchozí principy

- Marxismus klade důraz na teoretickou koncepci infrastruktury a stranou ponechává empirické studium prostorových vzorců i výchozí principy skryté struktury

- Dva **klíčové univerzální mechanismy** fungující v infrastruktuře kapitalismu:
 - **akumulace kapitálu**
 - **třídní boj**

Marxistická analýza procesu urbanizace v kapitalismu

- interpretace urbanizačních procesů vychází ze vzájemné integrace konceptů **akumulace kapitálu a třídního boje**
- **třídní charakter** kapitalistické společnosti je založen na nadřazenosti kapitálu práci
- aby si buržoazie jako třída i jednotliví kapitalisté uvnitř vlastní třídy udrželi své postavení, musí se neustále poohlížet po zisku a **akumulovat kapitál** (akumulace kapitálu x maximalizace zisku)
- kapitalisté se snaží dosáhnout každý svých individuálních zájmů; zájem třídy jako celku však může být ohrožen – nutnost **koordinace prostřednictvím státu**

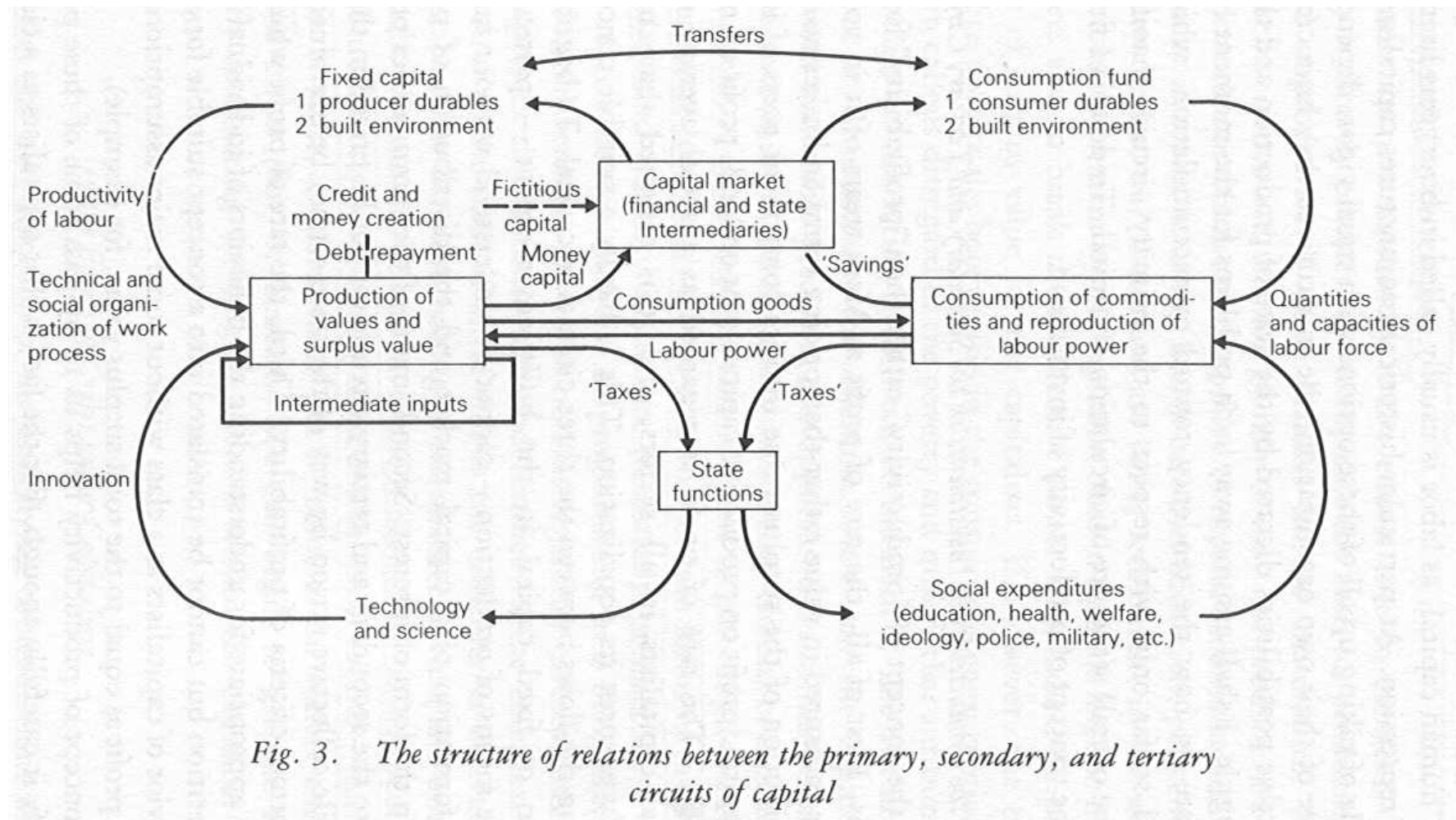
System oběhu kapitálu

David Harvey: The Urban Process under Capitalism

- V **primárním cyklu** oběhu kapitálu, který probíhá ve **výrobní** sféře, dochází ke klasické **reprodukcí**. Každý kapitalista se snaží o dosažení co největšího **zisku** - rozvíjí a využívá progresivní technologie. Kapitál proudí do těch sektorů, které zajišťují dosažení největších zisků a pokračování akumulace.
- Postupně se vytváří větší množství kapitálu, než je ekonomický systém schopný využít: **krize z nadprodukce**. Možnost „dočasných“ investic do oblasti takzvaného sekundárního cyklu oběhu kapitálu.
- **Terciární cyklus** oběhu kapitálu zahrnuje investice do rozvoje **vědy a technologií**, oblast **sociálních výdajů** vztažených k procesu reprodukce pracovní síly (zdravotnictví, školství) a oblast **ovládání třídy** pracujících ideologickými (media), právními (soudy), represivními (policie) a dalšími nástroji. Kapitalisté spolupracují na základě třídních zájmů a využívají instituci **státu**.
- **Sekundární cyklus** oběhu kapitálu zahrnuje **budovy a infrastrukturu** sloužící výrobním účelům a spotřebě (obytné domy, obchody, kulturní zařízení). Sekundární cyklus v období normálního vývoje nenabízí vysokou návratnost a v případě investic do infrastruktury vykazuje **vysokou investiční náročnost**. V případě krizí se investice do některých oblastí sekundárního cyklu mohou stát výnosnějšími.
- Klíčovou roli pro vstup kapitálu do sekundárního cyklu hraje **stát: financování** rozsáhlých projektů **infrastruktury** a nástroje k podpoře spotřeby obyvatel, např. hypotéky (Keynesiánské intervence a řešení problémů nadprodukce v primárním cyklu). Od přesunu investic z primárního do sekundárního cyklu Harvey odvozuje rozsáhlý proces **suburbanizace** v USA.

Oběh kapitálu

David Harvey: The Urban Process under Capitalism

Teorie renty

odlišné pohledy

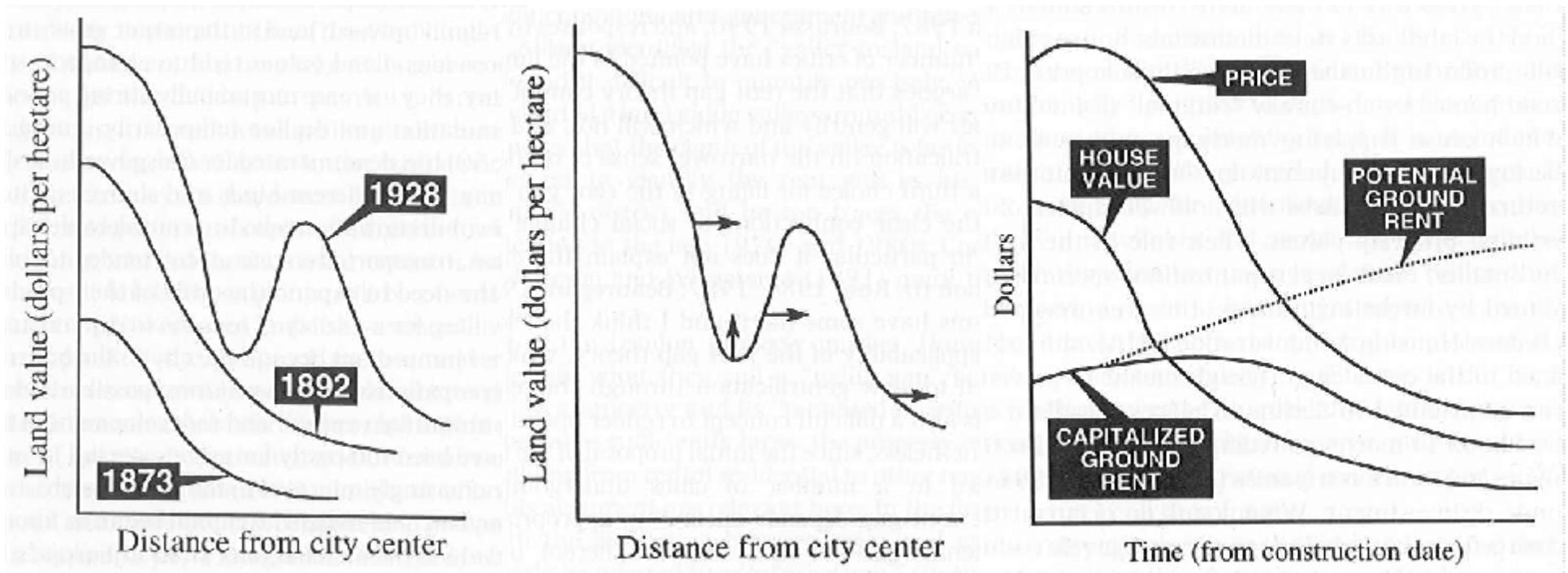
- **Renta v marxistickém pojetí** představuje především vyjádření **společenského vztahu** - peněžní úplatu vlastníkovi za možnost využití pozemku či budovy -> zdůraznění **sociální nerovnosti a konfliktu**
- **Renta v pojetí neoklasické land use teorie** je **koordinačním mechanismem alokace** funkcí ve městě -> zdůraznění **harmonického a přirozeného rozmístění**

Marxistická teorie renty v prostředí města

- Rozdílné podmínky pro výrobní i jinou činnost – **diferenciální renta I**. Komu patří?
- Uvědomělá činnost člověka a jím vytvářených institucí manipulujících s určitým druhem pozemků umožňuje "přirozenou" diferenciaci umocňovat a modifikovat – **diferenciální renta II**. Komu patří?
- V urbanizovaném prostoru hraje klíčovou roli pro diferenciální rentu **relativní poloha**. Kdo a jak si přisvojuje diferenciální rentu vytvořenou někým jiným, například veřejnými investicemi do infrastruktury?
- **Monopolní renta** – například omezenou nabídkou pozemků pro výstavbu (příklad nežádoucího efektu hranic růstu města – urban growth boundary)

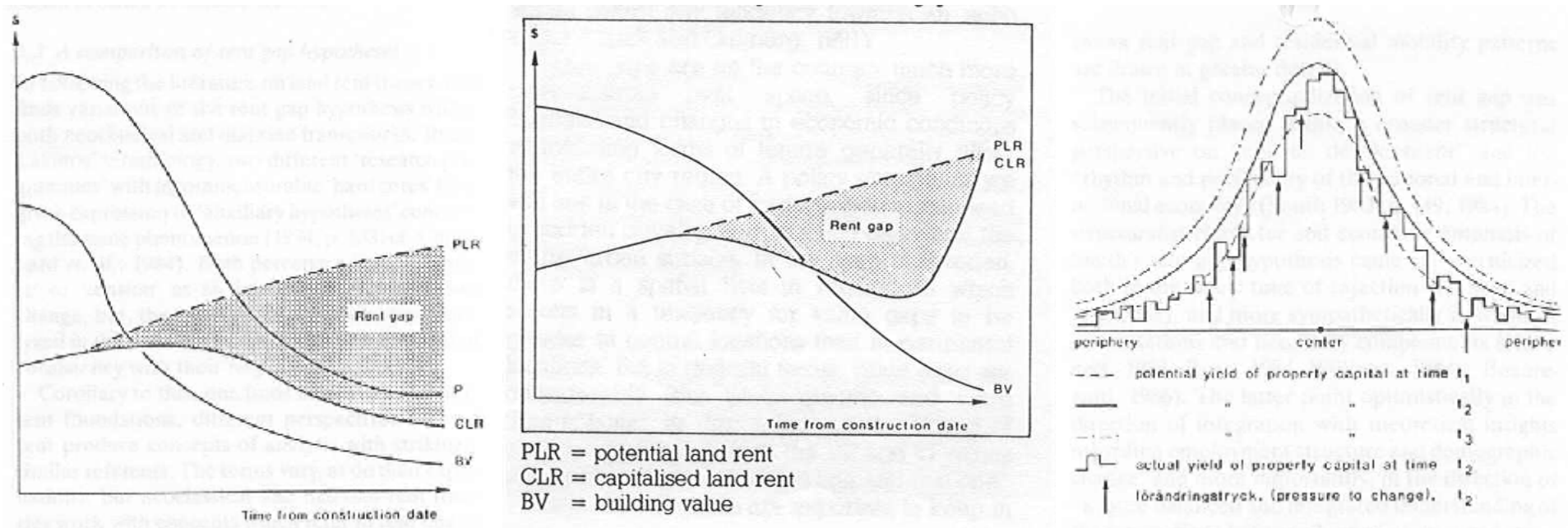
Rent Gap

Neil Smith: gentrifikace a revitalizace vnitřních měst

Neil Smith: *The New Urban Frontier: Gentrification and the Revanchist City*

Uzavírání Rent Gap

- Eric Clark (1988) *The rent gap and transformation of the built environment: case studies in Malmö 1860-1985*. *Geografiska Annaler*, 70 B, 2, s. 241-254.

Kritika marxistického strukturalismu

- **Ekonomický determinismus** pomíjející kulturní faktory – univerzální, jednotící x specifické, diferencující
- **Opomíjení územních a kulturních kontextů** a odlišností (realismus), sociální nerovnosti v socialistických zemích – čím jsou způsobené?
- **Snižování role aktivity a svobodné volby jedince:** člověk jako pasivní prostředník realizace abstraktních, neuchopitelných a neverifikovatelných struktur: opomíjení role aktéra (humanismus), aktér x struktura (teorie strukturace)

postmodernismus a poststrukturalismus

- **reprezentace**: koncepty a teorie reality jsou jejími pouhými odrazy – svět známe pouze prostřednictvím jeho reprezentací
- reprezentace jsou **subjektivní**, ovlivněné dílčí nedokonalou znalostí, různými předsudky, osobními zájmy a preferencemi
- **znalost je situovaná**, ovlivněná sociální i geografickou pozicí poznávajícího
- **relativismus**: není možné jeden obraz reality nadřadit jiným interpretacím
- jediná **univerzální interpretace světa neexistuje** - svět není poznatelný: skepse k velkým teoriím
- sdílené a rozdílné reprezentace reality – **pluralita světů**
- **součástí poznání** je i to, jak člověk poznává a interpretuje svět
- **moc reprezentace – diskurzivní praktiky**

kritický, pozitivní a normativní od vědy k politice – od politiky ke vědě

- Pozitivní (klasická věda)
 - „objektivní“ poznání
 - konstatování faktů
- Kritický (kritická věda)
 - vyhodnocení zjištěného
 - společenská relevance
 - vlastní hodnotový systém
 - upozornění na problematické
 - emancipace
- Normativní (aplikovaná věda)
 - návrhy řešení
 - politická strategie
 - nástroje
 - předpokládané výsledky
- Kritické: výběr společensky relevantního tématu, problému (problémový přístup, opírající se o systém dosavadních znalostí)
- Pozitivní: analýza a syntéza, zasazení do systému znalostí (základní věda)
- Kritické: vyhodnocení, posuzování zjištění prostřednictvím přijímaných norem
- Normativní: návrhy řešení a jejich aplikace
- Pozitivní: analýza politik, praktik, řešení
- Kritické: vyhodnocení důsledků politik, praktik, řešení

Kdo utváří město ?

Pluralita hráčů nebo silné týmy?

- jednotlivec/domácnost/firma x skupina/třída

Kdo má moc?

- obyvatelé x kapitál x úřady

Volnost či omezení?

- aktéři x struktury

Pravidelnost či specifikum?

- velké rozhodnutí x opakující se rutinní činnosti

Evoluce či revoluce?

- rovnováha a harmonie x konflikt

Skutečnost či fikce?

- percepce a reprezentace